

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Nisan 2017, Sayı 226 Ekidir

Sanayinin Sorunları ve Analizleri (XXVII)

Totaliter rejim riski, 2016'da
sanayiye gerilette

TOTALİTER REJİM RİSKİ, 2016'DA SANAYİYİ GERİLETTİ

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Anayasa değişikliği gündemi, bunun, politik ve jeopolitik düzeyde biriktirdiği riskler, genelde ekonomiye, özel olarak da sanayiye kan kaybettirdi. Türkiye'nin risk sıralamasında yükselen ülkeler içinde birinci sırayı almasında, kendi iç ekonomik kırılganlıkları kadar, Temmuz 2016'da tavan yapan ve o tarihten bu yana azalmayan politik ve jeopolitik riskleri etkili oluyor.

15 Temmuz darbe girişimi ile tavan yapan riskler, devamında ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) ve KHK denilen kanun hükmünde kararnamelerle yönetim biçimi, hem iç hem dış aktörleri olumsuz etkileyen sonuçlar yarattı. Buna, Anayasa değişikliği ile bir "Tek adam rejimi"ne geçiş girişimi eklenince, ekonomi, iyice olumsuz bir iklimin etkisi altına girdi.

TÜİK, 2015'te yüzde 6,1 olarak ölçtüğü büyümenin 2016'da yüzde 2,9'a indiğini bildirdi. Bu, tüm yönetsel eleştiriler saklı kalmak üzere, büyüme ivmesinin yarı yarıya azalması anlamına geliyor. Alt sektörler itibarıyla bakıldığında tarım ve hizmetlerde 2016 yılında büyüme değil, küçülme yaşandığı görülüyor. Özellikle tarımdaki küçülme yüzde 4'ün üstünde ve dikkat çekicidir. Aynı şekilde turizmin de yer aldığı hizmetler sektöründeki küçülme önem taşıyor.

2016'nın ikinci yarısında ekonomi önemli bir düşüş içine girdi. Özellikle 15 Temmuz darbe girişiminin Türkiye'nin tüm risklerini yükselterek sermaye çıkışına yol açması, derecelendirme kuruluşlarından negatif not alması, bunun etkisiyle TL'nin dolar karşısında diğer yerel paralardan daha fazla değer kaybetmesi ve bütün bunların üretimi negatif etkilemesi, yılın ikinci yarısında farklı bir iklim yarattı. 2017'de de bu iklim sürüyor.

Yüzde 2,9 büyüdüğü bildirilen 2016'nın ilk yarı büyümesi yüzde 4,9 olmasına karşın Temmuz-Aralık dönemini oluşturan ikinci yarıda milli gelirin 2015'in ikinci yarısına göre ancak yüzde 1 arttığı görülmektedir.

2016'nın ikinci yarısında sermaye hareketlerinde şemsiye ters dönmüştür. Temmuz-Aralık 2016'da sermaye girişi bir yana, 3,3 milyar dolar sermaye çıkışı yaşanmıştır. Buna karşılık, 9,2 milyar dolarlık kaynağı belirsiz sermaye girişi olmuştur. Bu sermaye girişindeki gerileme, büyümeyi de olumsuz etkilemiş ve ikinci yarının büyüme ortalaması yüzde 1'e düşmüştür.

TÜİK'in yeni metodoloji ile hesapladığı milli gelir, 2010-2016 döneminde yıllık ortalama yüzde 6,8 artmış görünüyor. Bu, dünyada istikrarlı büyüme örneği ile ilk sırada olan Çin'in aynı dönem yıllık ortalaması olan yüzde 8'lik büyümeden, sadece 1,2 puan geride bir performans olarak sunulmakta ve şaibeli bulunmaktadır.

"Şişirilen milli gelir"tarafından dış borç ve cari açığın milli gelir karşısındaki büyüklükleri de düşürülerek maskalanmıştır. Ayrıca milli gelir artışı ile istihdamda değişim arasında büyük tutarsızlıklar bulunmaktadır. Bunların, IMF başta olmak üzere dış odaklarca nasıl değerlendirileceği de merak konusudur.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

GİRİŞ

“Tek adam rejimi” odaklı Anayasa değişikliği süreci, Türkiye ekonomisinde ve özel olarak sanayisinde önemli bir durgunluğa hatta yer yer gerilemeye yol açmış bulunuyor. Yasama ve denetim organı olarak parlamentonun güdükleştirilmesini ve yasama yetkisinin ağırlıkla Cumhurbaşkanının kontrolüne verilmesini, hatta Cumhurbaşkanına dilediğinde Meclis’i feshetme yetkisinin verilmesini; yargının yine Cumhurbaşkanının kontrolüne girmesini amaçlayan Anayasa değişikliğinin önce TBMM’nin, sonra halkoylaması süreciyle, toplumun aylarca gündeminde ilk sırasını almasının, ekonomiye ağır bedelleri oldu.

Anayasa değişikliği gündemi, bunun, politik ve jeopolitik düzeyde biriktirdiği riskler, genelde ekonomiye, özel olarak da sanayiye kan kaybettirdi. Bu daralmayı, politik saiklerle kitlelere pek hissettirmek istemeyen AKP hükümetinin aldığı bazı parasal, vergisel ve yapay istihdam artırıcı önlemler ise sadece ağır giderici olarak kaldı ve sorunu yılın geri kalan aylarına ertelemekten başka bir işe yaramadı.

Politik riskler, ekonomiye, özellikle sanayiye ufuk açabilmiş değil. Bu, tüm ekonomik aktörleri olumsuz etkileyen bir iklim olarak hüküm sürüyor.

RİSK SIRALAMASINDA TÜRKİYE

Çeşitli uluslararası medya ve kurumlarca izlenen ülkelerin risk göstergelerinde Türkiye, uzun süre birinci sırada giden Brezilya’yı bile geride bırakarak yükselen ülkeler içinde riskte birinci sırada bulunuyor.

Özellikle ABD’de Trump yönetiminin düşük performansının etkisiyle sermaye çıkışı azalıp riskler görece azalsa da, Türkiye’nin risk primi, diğer yükselen ülkelere göre daha az düşüyor ve sıralamada Türkiye ilk sırayı koruyor.

Yüksek risk göstergeleri, özellikle Türkiye için yamsal önemi olan dış yatırım girişini azaltarak ekonominin, özellikle de sanayinin çarklarını yavaşlatmış durumda.

Risk priminin yukarılarda seyretmesinde Türkiye’nin kendi iç ekonomik kırılganlıkları kadar, Temmuz 2016’da tavan yapan ve o tarihten bu yana azalmayan politik ve jeopolitik riskler de etkili oluyor.

15 Temmuz darbe girişimi ile tavan yapan riskler, devamında ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) ve Kanun Hükmünde Kararname(KHK)lerle yönetim biçimi, hem iç hem dış aktörleri olumsuz etkileyen sonuçlar yarattı. Buna, Anayasa değişikliği ile

Tablo 1. Yükselen Ülkelerde Risk Primi ve Sıralama

Tarih	Türkiye	Brezilya	G. Afrika	Hindistan	Meksika	Rusya	Endonezya
2016-7	252	300	258	51	146	230	169
2016-8	244	258	232	145	138	222	145
2016-9	245	261	245	135	152	207	144
2016 -10	247	263	248	136	150	223	150
2016-11	281	292	244	136	177	226	171
2016-12	277	284	221	136	159	188	161
2017 -1	273	251	207	136	167	178	151
2017-2	241	225	196	136	150	173	136
2017 -3	233	224	187	136	136	167	129

Kaynak: Reuters

“Tek adam rejimi”ne geçiş girişimi de eklenince, ekonomi iyice olumsuz bir iklimin etkisi altına girdi.

Bu olumsuzluk, son açıklanan büyüme verilerinde de kendisini gösterdi. Milli gelirin belirlenmesinde izlenmeye başlanan yeni yöntemin kamuflajına rağmen, ekonomide önemli daralmaların, hatta zaman zaman gerilemelerin yaşandığı gözleniyor.

2016 BÜYÜME VERİLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu, TÜİK, veri takviminde belirttiği gibi, 31 Mart'ta Türkiye'nin son çeyrek, dolayısıyla 2016 toplamı milli gelir verilerini açıkladı. Bundan 3 ay önce, üçüncü çeyrek büyüme verileri açıklandığında, benimsenen yeni yöntem ve ortaya çıkardığı “Şişirilmiş büyüme” iddiası, gerilimli bir tartışmaya yol açmıştı. Tartışma bu kez biraz daha alevlendi.

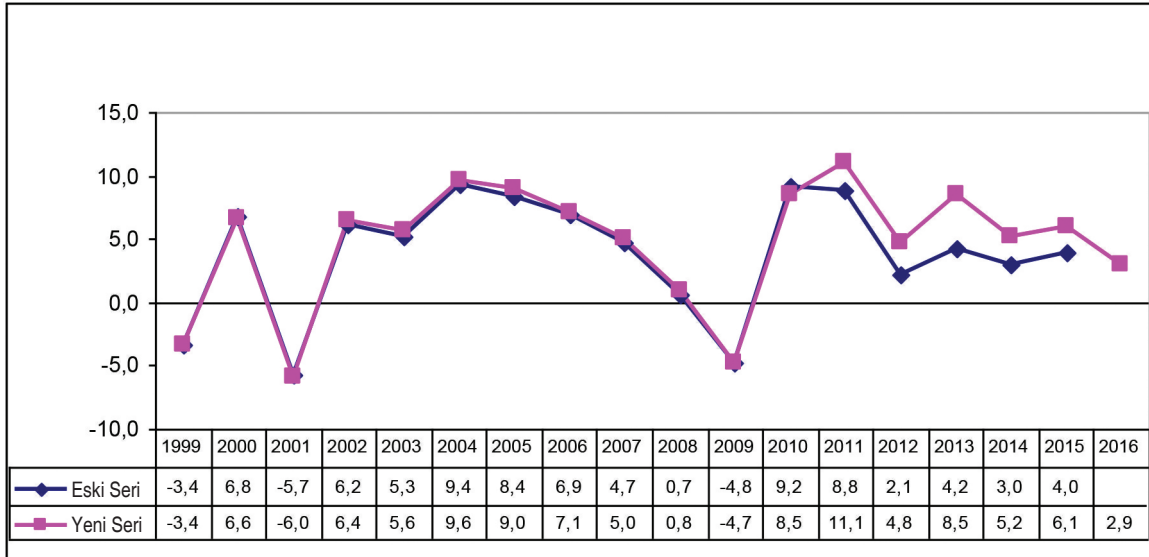
AKP rejimine angaje değilse, iktisatçıların çoğu, verilerin güvenilirliğine pek inanmıyor. Ülke milli gelirinin hesaplanmış biçimini 2016 yılı ortasında değiştirdiğini duyuran TÜİK, eski şablonla belirlediği 2015 milli gelirini, yeni şablonla yüzde 20 artmış ve 861 milyar dolar olarak açıklamıştı. TÜİK'e

göre, 2016'da yerel para ile enflasyondan arınmış olarak ekonomi yüzde 2,9 büyüdü.

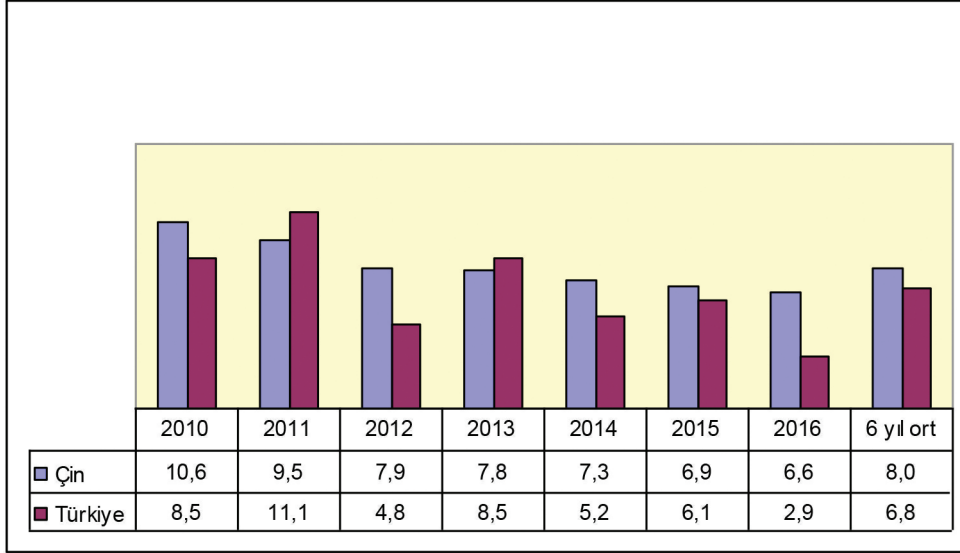
TÜİK'in 2016 yılı ortasında uygulamaya soktuğu yeni metodoloji ile hesaplanan milli gelir, eski seriye göre özellikle 2010 sonrasında dikkate değer bir artış realize etmiş gibi gösterildi. Öyle ki, 2010-2016 döneminin yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 6,8'i bulmuş görünüyor. Bu, dünyada istikrarlı büyüme örneği ile ilk sırada olan Çin'in aynı dönem yıllık ortalaması olan yüzde 8'lik büyümeden, sadece 1,2 puan geride bir performans olarak sunulmaktadır.

Cari fiyatlarla milli gelir, 2016 dolar kuru ortalaması olan 3,04 TL'ye bölündüğünde 857 milyar dolarlık bir milli gelire ulaşıyor. Bu da dünyadaki ilk 18 ülke içinde olmak demek. Kişi başına gelir, 2015'e göre, 207 dolarlık bir düşüş yaşamış durumda, ama yine de 10 bin 807 dolarlık milli gelirden iktidar memnun!

TÜİK, 2015'te yüzde 6,1 olarak ölçtüğü büyümenin 2016'da yüzde 2,9'a indiğini bildirdi. Bu, tüm yönetsel eleştiriler saklı kalmak üzere, büyüme hızının yarın yarıya azalması anlamına geliyor. Alt sektörler itibarıyla bakıldığında tarım ve

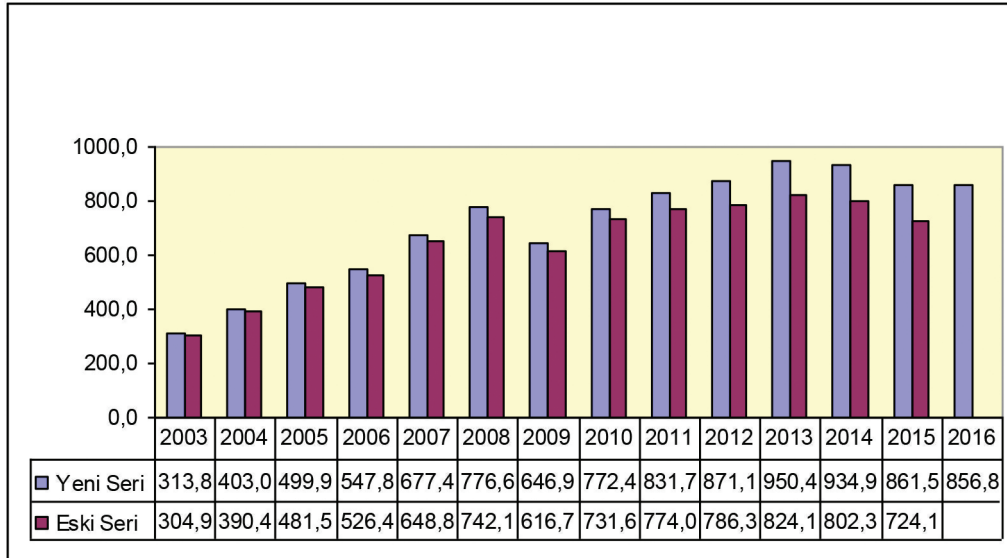

Grafik 1. GSYİH'de Eski Seri ve Yeni Seriyeye Göre Büyüme (%)

Grafik 2. Çin HC ve Türkiye (Yeni Seri) Büyüme Oranları (2010-2016, %)

Kaynak: IMF ve TÜİK

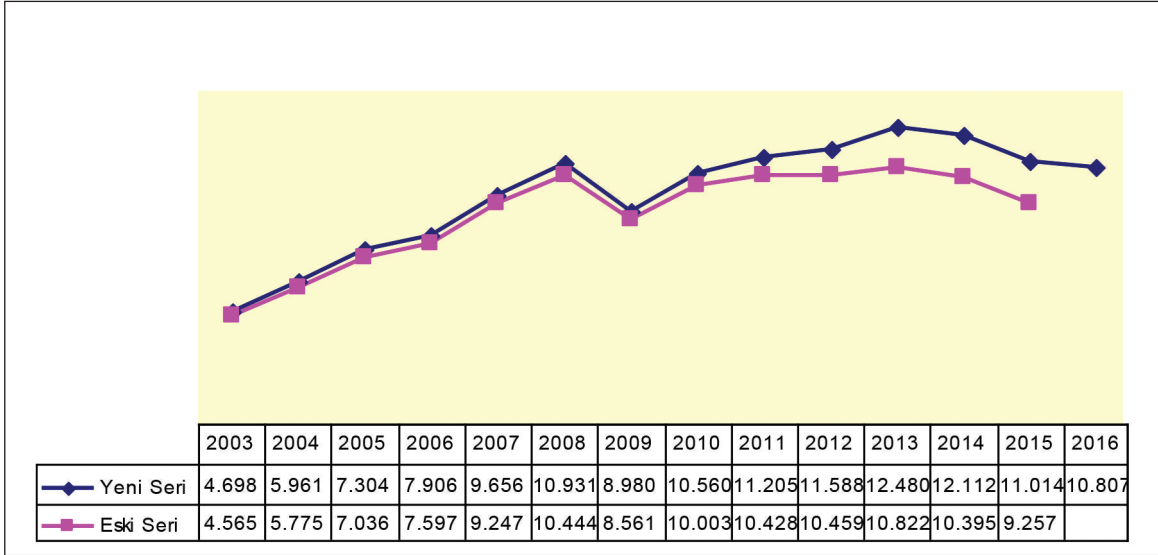

Grafik 3. GSYİH'nin Dolarla İfadesi: Eski Seri ve Yeni Seri Farkı (Milyar \$)

hizmetlerde 2016 yılında büyüme değil, küçülme yaşandığı görülüyor, Özellikle tarımdaki küçülme yüzde 4'ün üstünde ve dikkat çekici. Aynı şekilde turizmin de yer aldığı hizmetler sektöründeki küçülme önem taşıyor.

TÜİK'e göre, 2016'da vites yükselten alt sektör inşaat oldu ve büyüme oranı yüzde 7,2'yi buldu.

Sanayi ve imalat sanayisine gelince, ikisinde de 2015'e göre ivme kaybı var. Özellikle imalat sanayinde büyüme oranının bir yılda 2 puan düştüğü gözleniyor.

Grafik 4. Eski ve Yeni Seriyeye Göre Kişi Başına Gelir (\$)

Tablo 2. Üretime Göre GSYİH ve Sanayide Büyüme (Çeyrek Yıllar, %)

Sektörler	2015 (Yıllık)	2016				2016 (Yıllık)
		I	II	III	IV	
Tarım	9,1	-4,3	-4,0	-6,5	1,3	-4,1
Sanayi	5,0	8,1	6,0	-0,8	5,0	4,5
İmalat Sanayi	5,9	7,7	6,3	-2,6	4,4	3,9
İnşaat	4,9	5,4	16,0	4,0	3,7	7,2
Hizmetler	5,6	2,0	0,5	-7,4	1,8	2,5
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	6,1	4,5	5,3	-1,3	3,5	2,9

REVİZYONLARLA “İYİLEŞTİRME”

Yıllık GSYH artışında yüzde 2,9 artışın, geriye dönük revizyonlarla, “iyileştirmelerle” gerçekleşmesi bir başka önemli nokta. İkinci ve üçüncü çeyreğe ilişkin GSYH büyüklükleri önemli ölçüde revize edildi. TÜİK daha önce 2016 birinci çeyrek büyümesini yüzde 4,5 olarak açıklamıştı. Bu oranda bir değişiklik olmadı. Ancak ikinci çeyrek büyümesi yüzde 4,5’ten yüzde 5,3’e, üçüncü çeyrek oranı ise yüzde 1,8 küçülmeden yüzde 1,3 küçülmeye revize edildi.

Revizyonda alt sektörler bakımıldığında sanayi ve

ana gövde olarak imalat sanayisinde yukarı yönlü revizyonlar dikkat çekici. İmalat sanayisinde ikinci çeyrek büyümesi 1,3 puan artırılırken üçüncü çeyrekte ilan edilen yüzde 3,2 küçülme ise yüzde 2,6’ya kadar azaltılmış görünüyor.

GSYH’de ikinci ve üçüncü çeyrek büyüklükleri daha önce açıklanan düzeyde kalsaydı, yılın tümünde büyüme yüzde 2,9 değil, yüzde 2,5 olacaktı.

Dikkat çeken bir nokta da hem yöntemsel özrü olan hem de revizyonlarla “iyileştirilen” büyüme verilerinin, referandum sürecinde propaganda malzemesi yapılmasıydı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan büyüme verisini 16 Nisan referandumu için “Evet” propagandalarında kullanmaktan geri kalmadı. Şöyle diyordu 2 Nisan tarihli miting konuşmasında Cumhurbaşkanı; “Bakın Türkiye 2016’da 2,9 büyüdü... Hani şu benim fırça attığım anlı şanlı ekonomi değerlendirme kuruluşları var ya, onların beklentilerinden

Tablo 3. Revizyonlar Sonrası Büyümede Yukarı Yönelim

	I Ç	II	III	IV	Yıllık
	GSYİH				
Rev. Önce	4,5	4,5	-1,8		
Sonra	4,5	5,3	-1,3	3,5	2,9
	Sanayi				
Rev. Önce	8,3	4,9	-1,4		
Sonra	8,1	6,0	-0,8	5,0	4,5
	İmalat S				
Rev. Önce	7,9	5,0	-3,2		
Sonra	7,7	6,3	-2,6	4,4	3,9
	İnşaat				
Rev. Önce	5,1	15,7	1,4		
Sonra	5,4	16,0	4,0	3,7	7,2
	Tarım				
Rev. Önce	-5,6	-5,6	-7,7		
Sonra	-4,3	-4,0	-6,5	1,3	-4,1
	Hizmetler				
Rev. Önce	1,3	-0,8	-8,4		
Sonra	2,0	0,5	-7,4	1,8	-0,8

bir puan üstünde çıktı... Bu demektir ki yine ters köşe oldular. Unutmasınlar ki bu millet penaltıyı iyi atar."

Maliye Bakanı Mehmet Şimşek ise yaptığı değerlendirmede, ekonominin resesyona girmemiş olmasından duyduğu memnuniyeti dile getiriyor ve şöyle diyordu: "...bu şoklara rağmen Türkiye ekonomisi büyümeye devam etmiştir. Hain darbe girişimi şokunu ekonomimiz çabuk atlatmış ve teknik olarak resesyona girmemiştir." Şimşek, ekonominin 16 Nisan'da referandumdan Evet çıkması ile daha çok büyüyeceğini öne sürüyordu.

2016'NIN İKİNCİ YARISI: DÜŞÜŞ

Analizlerde ihmal edilen önemli bir nokta ise, 2016'nın farklı iki yarıyıldan oluşması. Özellikle 15 Temmuz darbe girişiminin Türkiye'nin tüm riskle-

rini yükselterek sermaye çıkışına yol açması, dercelendirme kuruluşlarından negatif not alması, bunun etkisiyle doların TL karşısında diğer yerel paralardan daha fazla değerlenmesi ve bütün bunların üretimi negatif etkilemesi, yılın ilk yarısından farklı bir iklimde yaşanmasına yol açtı.

Nitekim yüzde 2,9 büyüdüğü bildirilen 2016, ilk yarı ve ikinci yarı olarak ayrıştırıp bakıldığında, ilk yarı büyümesinin yüzde 4,9 olmasına karşın Temmuz-Aralık dönemini oluşturan ikinci yarıda büyümenin 2015'in ikinci yarısına göre ancak yüzde 1,1 arttığı görülmektedir.

2016'nın ikinci yarısında tarımın, ilk yarıdaki gibi yüzde 4 dolayında küçüldüğü görülürken sanayi ve imalat sanayisinde ilk yarıda yaşanan yüzde 7 büyüme temposunun ikinci yarıda hızla düştüğü gözleniyor. İkinci yarıda sanayideki büyüme yüzde

Tablo 4. Yarı Yıllar İtibariyle Büyüme (2015-2016, %)

	2015-I	2015-II	2016-I	2016-II
Tarım	8,0	9,5	-4,1	-4,1
Sanayi	3,1	6,8	7,0	2,2
İmalat Sanayi	4,2	7,4	6,9	1,1
İnşaat	3,8	5,8	11,1	3,8
Hizmetler	7,6	5,7	1,2	-2,7
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	5,4	6,6	4,9	1,1

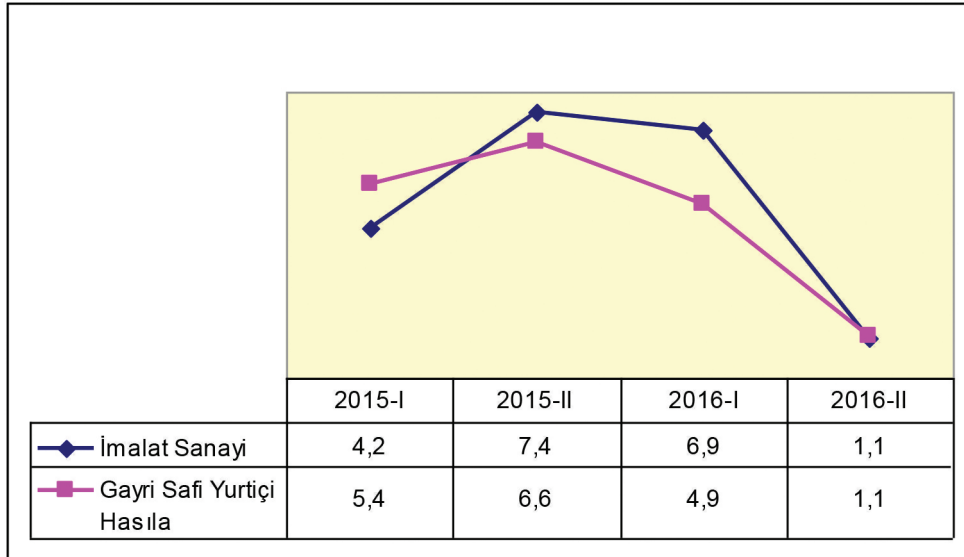
2,2' de kalırken imalat sanayisinin büyümesinin de yüzde 1,1'e kadar indiği anlaşıyor. Aynı durum inşaattaki hızlı tempo kaybı için de geçerlidir. Hizmetlerde ise ilk yarıdaki pozitif gidişin ikinci yarıda -turizmdeki gerilemenin de etkisiyle- negatife döndüğü anlaşılmaktadır.

Bu veriler de Türkiye'nin Temmuz 2016'da farklı bir politik iklimin etkisi altında farklı bir ekonomik iklime girme durumunda kaldığını göstermektedir. Bunun OHAL, KHK dönemi olduğu, özellikle Tek adam rejimi hazırlıklarının yarattığı iklim olduğu açıktır.

2016 Temmuz'da başlayan bunaltıcı politik iklimin hem iç talepte hem de yatırımlarda negatif

etkisi ise harcamalara göre GSYİH verilerinden izlenmektedir. Yarıyıllar itibariyle bakıldığında, 2016'nın ilk yarısında yüzde 2,5 artış gösteren özel tüketim harcamaları, ikinci yarıda 2,1 puan artışta kalmıştır. Özel tüketimde yaşanan ciddi yavaşlamanın, asgari ücretin 2015 Kasım seçim vaadinin etkisiyle 1300 TL'ye çıkarılmasına, yüzde 22,8'lik nominal artışa rağmen, yaşanması dikkat çekicidir. Bu artış olmasaydı tüketimde hiç artış olmayabilirdi de.

Devletin tüketim harcamalarındaki büyümenin ise ikinci yarıda önemli bir ivme kaybettiği, yüzde 13'lerden yüzde 3'lere kadar gerilediği görülmektedir. Daha dikkat çeken, yatırımlardaki düşüştür.

Grafik 5. İmalat Sanayisi ve GSYİH'de Büyüme (Yarı Yıllar: 2015-2016, %)

Tablo 5. Harcamalara Göre Büyümede İki Yarı Yıllar (2015-2016, %)

	2015-I	2015-II	2016-I	2016-II
Özel Hanehalkı Tüketimi	6,6	4,6	2,5	2,1
Devletin Tüketimi	1,1	6,7	12,6	2,9
Yatırımlar	8,6	9,8	5,1	1,3
GSYİH	5,4	6,6	4,9	1,1

Yatırımlarda büyüme hızı yılın ilk yarısında yüzde 5'i geçerken ikinci yarıda yüzde 1,3'e kadar düşmüştür.

Bu veriler, hem üretim hem harcama optiğinden bakıldığında, 2016 Temmuz sonrası ekonominin farklı bir politik ve ekonomik patikaya geçiş yaptığını ve bu patikada ilerlemenin oldukça zorlaştığını göstermektedir.

Hızla artan risk primi ile birlikte, azalan yabancı yatırımcı girişi, yükselen dolar/TL paritesi, belirsizliklerden dolayı ertelenen iç talep ve dış talebin büyümeye hiç katkı koymaması, bunların üstüne yatırım niyetlerinin de ertelenmesi, ikinci yarıda

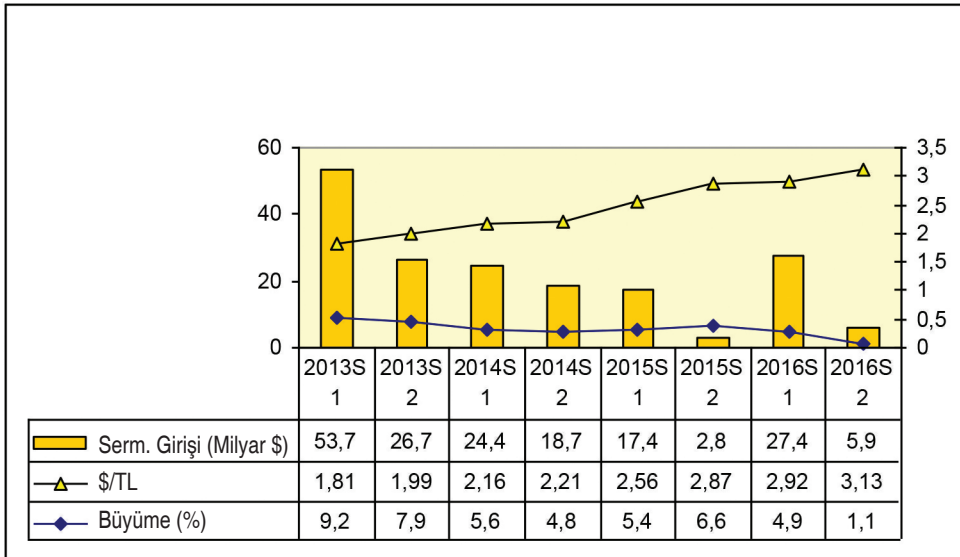
büyümenin yüzde 1'de kalması sonucunu doğurmuş görünmektedir.

DİŞ SERMAYE GİRİŞİ, \$/TL VE BÜYÜME

2016 yılı, bir bütün olarak değil de iki yarıyıll olarak alıp analiz edildiğinde, ilk yarının yüzde 5'e yaklaşan büyümesine karşılık ikinci yarının büyümesinin yüzde 1'de kalmasında, dış sermaye akımındaki radikal değişikliğin etkili olduğu da gözlenmektedir.

2016'nın ilk yarısında 25,5 milyar dolarlık dış sermaye girişinin yanında 2 milyar dolara yakın da kaynağı belirsiz(net hata noksan) sermaye girişi olmuş ve bu 27,4 milyar dolarlık girişin etkiyle ilk yarının ortalama dolar kuru 2,92 TL olmuştur. Bu rüzgarların etkisiyle ilk yarıdaki büyüme yüzde 4,9 olarak gerçekleşmiştir.

2016'nın ikinci yarısında ise sermaye hareketlerindeki şemsiye ters dönmüştür. Temmuz-Aralık 2016'da sermaye girişi bir yana, 3,3 milyar dolar sermaye çıkışı yaşanmıştır. Buna karşılık olağan dışı, 9,2 milyar dolarlık kaynağı belirsiz sermaye

Grafik 6. Dış Sermaye Girişi, Büyüme ve \$/TL: Yarı Yıllar İtibarıyla 2013-2016

Kaynak: TCMB Veri Tabanı, TÜİK

girişi olmuştur. Ancak bu sayede dolar fiyatının ikinci yarı ortalaması 3.13 TL'de tutulmuş, yine de ilk yarı ortalamasının yüzde 7 üstüne çıkmıştır. Bu sermaye girişindeki gerileme büyümeyi de etkilemiş ve ikinci yarının büyüme ortalaması yüzde 1'e kadar düşmüştür.

SONUÇ

2016'nın büyüme verileri 2017 için umut verici sayılmaz. Özellikle Temmuz ayında, darbe girişimi sonrası uygulanmaya başlanan OHAL uygulaması, Kanun Hükmünde Kararnamelerle keyfiliğe varan düzenlemeler, bunların yarattığı hukuksuzluk, mülkiyet hakkına saldırı benzeri algılar, ekonomide hem iç tüketimi hem yatırımları önemli ölçüde olumsuz etkiledi. Aynı atmosfer, derecelendirme kuruluşlarına not kırdırtırken, dış kaynak girişini de negatife çevirdi. Bunların sonucunda ise dolar, TL karşısında hızla fiyatlandı ve bu durum ekonomide artı bir kasılmaya ve içe kapanmaya neden oldu.

Bütün bunların üstüne TBMM'ye getirilen Anayasa değişikliği ile totaliter bir rejim için düzenlemelere girişilmesi, tüm ekonomik aktörleri "Bekle-gör" davranışına yöneltti. Özetle, 2016 ortasında tüm toplum ve ekonomi yeni bir iklimde nefes alıp

vermeye başladı. Bu iklimin ekonominin de ihtiyacı olan öngörülebilirlik, düşük risk, hukuk devleti beklentilerini hızla zayıflattığı ve sonuçta çift haneli enflasyon, çift haneli işsizliği hızla tırmandırarak toplumda bölüşüm-iş kaygılarını artırdığı ortadadır.

Türkiye ekonomisi, dünya ekonomisinin rüzgarlarından tüm yükselen ülkeler gibi etkilenmekle birlikte, kendi iç risk kaynakları yüzünden daha olumsuz bir iklimde yön aramaktadır. Parlamento sistemi, hukuk devletini, yargı bağımsızlığını, özellikle yatırımcıların istediği mülkiyet hakkına saygıyı tehdit altına alan "Tek adam rejimi" karşısında, referandumda "Hayır" oylarının galip çıkması, demokrasi beklentileri kadar, iş-aş beklentisi olanlara da normalleşme yönünde bir imkan sunacak, "bekle-gör"deki birçok karar gönül rahatlığıyla alınabilecektir.

"Hayır'da birleşenlerin yeniden güçlü bir parlamento, yargı-yasama-yürütme erkleri arasında denge üstünde mutabakat sağlayıp, bu yönde enerjilerini birleştirmeleri, ekonomik iklimde de havayı ısıtacak ve birçok riskin azalması ile birlikte iş-aş üretme yolunda istikrarlı, sürdürülebilir olumlu bir kulvara geçilebilecektir.

MİLLİ GELİRDE "YENİ SERİ"YE GÜVENSİZLİK

Birçok iktisatçı, uzman, yeni seri ile büyümenin verilerini yorumlamadan önce, yöntemini, bizzat sorunsalını sorgulamak gerektiğini ifade ediyorlar. Daha radikal yaklaşanlar, yeni serinin yöntemini kabul edilmez bularak, bu seriyle ifade edilen verileri tamamen reddetmek gerektiğini ve eski serinin yöntemiyle de büyüme verisi üretilmesi gerektiğini savunuyorlar.

Aralarında Korkut Boratav, Oktar Türel, Tuncer Bulutay'ın bulunduğu bir grup saygın iktisatçı, kaleme aldıkları deklarasyonda, yeni seri milli gelir yöntemini kıyasıya eleştirdiler. Bunlardan Boratav, BirGün gazetesindeki köşesinde şu ifadeleri kullandı:

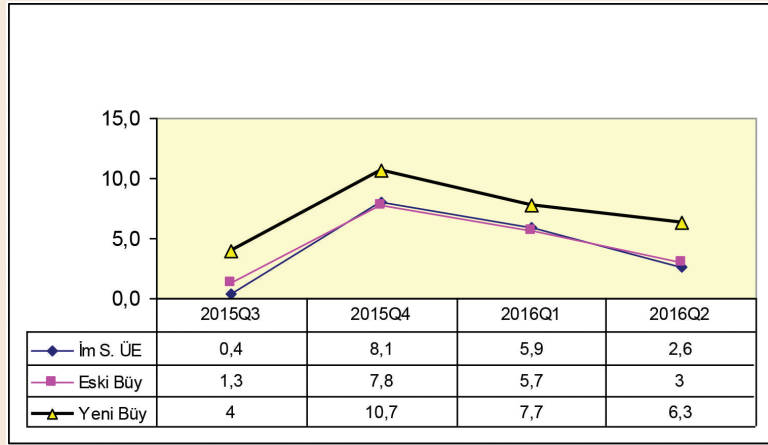
"TÜİK, bu kez, Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) istatistik bürolarının revizyon önerilerinin çok ötesine gitmiştir. "İstatistikleri iyileştirme" gerekçesi ile milli gelirin 2002 sonrasındaki düzeyi ve büyüme eğilimi fazlasıyla yukarı çekilmiş; sektör paylarında büyük değişiklikler yapılmış; yatırım, tasarruf oranları yükseltilmiştir. TÜİK'in elinde sanayi ve hizmet sektörlerini kapsayan üretim, iş, ciro istatistikleri ve bunları tamamlayan istihdam, ücret, maaş serileri vardır. Hepsi uluslararası standartlara uyarlanmıştır. Önceki milli gelir hesaplarının veri tabanı bunlardan oluşmaktaydı."

TÜİK'in yeni seri yönteminde, veri tabanını tümüyle Maliye (özellikle Gelir İdaresi Başkanlığı) ve İçişleri Bakanlıkları ile BDDK'dan elde edilen idarî, bürokratik kayıtlara kaydirdığını belirten Boratav, temel verilerin üretim anketlerinden muhasebe kayıtlarına, örneğin vergi beyannamelerine kaydırılmasının sakıncalı olduğunu vurgulamakta ve şöyle demektedir: "Bu tür kayıtlar, reel ekonomik değişkenlerden kopuk olabilir. Kavramlar farklıdır; ekonomik değil idarî, yasal tanımlar esas alınır. Kurallar, vergiler, tanımlar değişikçe sonuçlar farklılaşır."

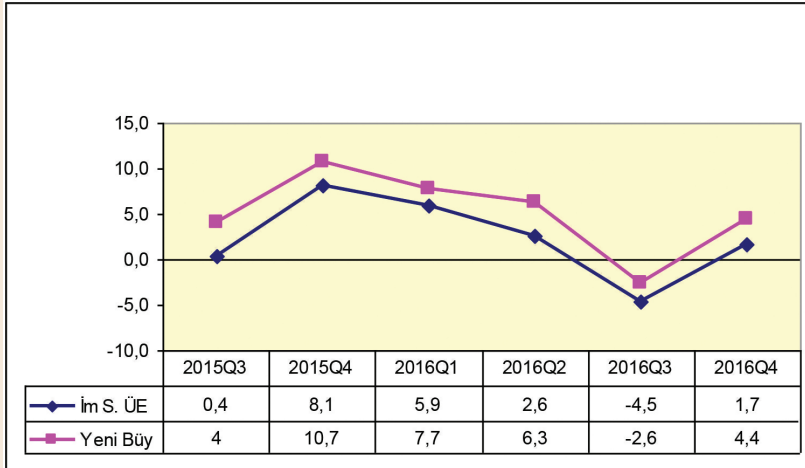
Milli gelirin tahmininde, eski seride kullanılan araç ve yöntemlerde en önemli öncü göstergelerden biri "Sanayi üretim endeksi" idi. Aylık olarak yayımlanan bu endeks, milli gelirdeki değişikliklere öncü gösterge sayılırdı.

Yeni serinin verileri, sanayi üretim endeksindeki artışlarla, milli gelir artışlarının artık örtüşmediğini göstermektedir. 2016 ortasına kadar kullanılan eski seri ile imalat sanayi üretim endeksi eğrileri üst üste gelirken, çakışırken, bu tarihten sonra benimsenen yeni seri, bu öncü göstergeden kopmuş görünüyor. Bu, yeni seri yönteminin, bir öncü göstergeden mahrum kalması anlamına da geliyor.

Henüz IMF kayıtlarında da kullanılmayan yeni seri milli gelir

Grafik 7. İmalat Sanayi Üretim Endeksi ile Eski-Yeni Seri Büyüme Eğrisi Farkları (%)

Grafik 8. İmalat San. Üretim Endeksi ile Yeni Seri İmalat San. Büyüme Eğrisi Farkları (%)

verileri üstünde ne akademik dünyada ne de diğer ekonomik platformlarda bir mutabakat oluşmadı. Milli gelir bulgularının, özellikle işsizlik-istihdam gibi başka önemli göstergelerle çelişki oluşturması sorunu halledilmedikçe, inandırıcılık sağlanması ve güven vermesi de zor olacak. Özellikle IMF ve kredi derecelendirme kuruluşlarının açıklanan göstergelere ne kadar güvenecekleri merak konusu.

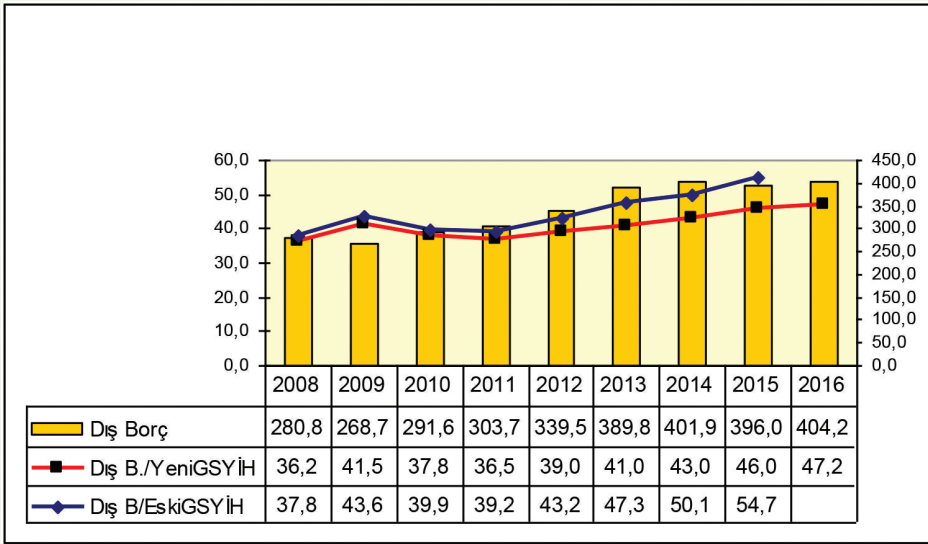
DIŞ GÖSTERGELERE “MAKYAJ”

Milli gelirin yeni metodoloji ile hesaplanması ve dolarla ifadesinin yüzde 20 dolayında yükselmesi, dış ekonomik ilişkilerin kritik göstergelerini de iyileştirmeye, başka bir deyişle makyajlamaya yaradı.

Milli gelirin dış borç stoku ile ilişkisini gösteren dış borç/GSYİH oranı, sadece 2013 sonrası 7 puan “iyileşme” sağladı. 2008 yılında dış borç stoku 281 milyar dolar ve eski milli gelirin yüzde 38’ine yakındı. Yeniden hesaplanan milli gelir ile ise borç yükü, milli gelirin yüzde 36’sı dolayına düştü. Ancak bu makyajlama 2 puanla kalmadı. İleriki yıllarda kamuflaj büyüdü.

2015 yılında 396 milyar dolara ulaşan dış borç yükünün eski milli gelire (724 milyar dolar) oranı yüzde 54,7 iken, yenisine (yüzde 20 daha fazla, 861 milyar dolar) oranı yüzde 46’ya inmiş göründü. 2016’da da 404 milyar dolarlık dış borç yükü, milli gelirin yüzde 47,2’si olarak beyan edildi.

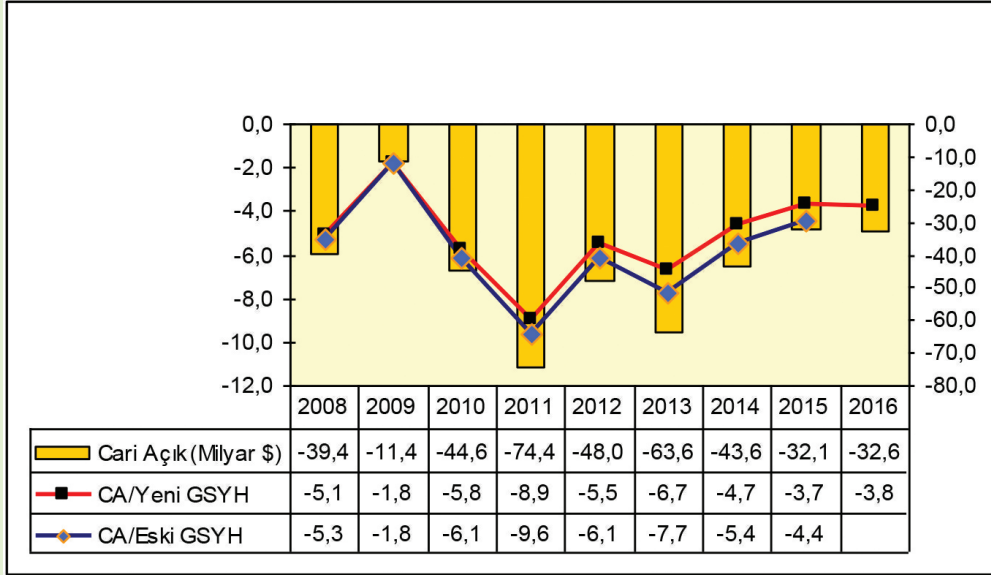
Düşürülen bu oranlar, ekonominin borçlanma kapasitesinin henüz sınırına gelmediğini göstermeye yarayacak bir makyajlama sayılabilir.

Grafik 9. Yeni ve Eski Milli Gelire Göre Dış Borç Yükü (% , Milyar \$)

Kaynak: Hazine M. ve TÜİK

Benzer şekilde yeni metodolojiyle milli geliri yüzde 20 dolayında artmış göstermek, cari açığı makyajlamaya da yaramıştır. Yeni milli gelir ile cari açığın milli gelire oranını 1 puan daha eksik gösterme imkanı doğmuştur. Örneğin, cari açığın yaklaşık 64 milyar dolara ulaştığı 2013’te eski seri ile açık, milli gelirin yüzde 7,7’si iken yeni seri milli gelirde bu 1 puan azalıp yüzde 6,7 olarak ifade edilmiştir. 2015 yılı cari açığı 32,1 milyar dolar olurken, eski milli gelire oranı yüzde 4,4 iken yenilenen milli gelir üstünden açık yüzde 3,7 olarak kayıtlara geçmiştir.

Grafik 10. Yeni ve Eski Milli Gelire Göre Cari Açık (% , Milyar \$)

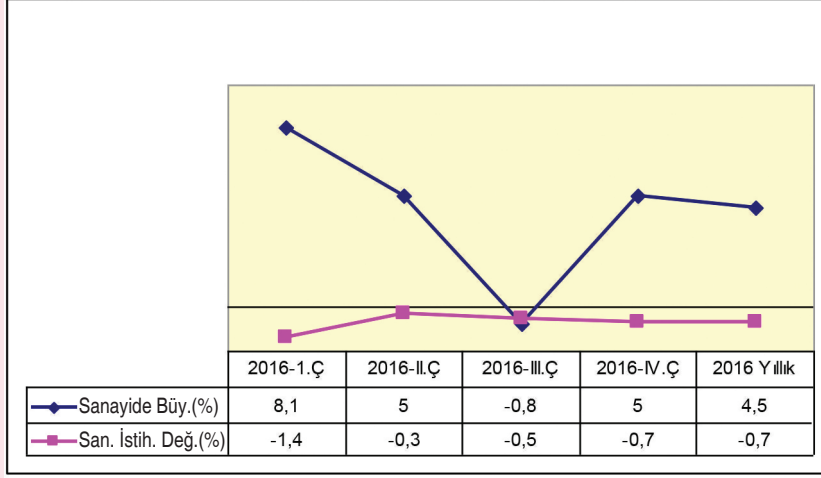
Kaynak: TCMB,TÜİK

Cari açık/milli gelir oranını, yeni milli gelire 1 puan düzeltmek, yine dış yatırımcılara, değerlendirme kuruluşlarına daha az cari açıklı bir ülke imajı sunma imkanı getirmiştir. Tabi ki bu düzenlemeye “ikna” olanlar için...

BÜYÜMEYLE UYUMSUZ İSTİHDAM...

Yeni seri GSYH verileri, diğer göstergelerle tam uyum oluşturmuyor. En büyük çatışma, işgücü-istihdam verileri ile büyüme arasında. Resmi işsizliğin 2016 ortalamasının yüzde 11'e dayandığı bir yılda ve özellikle de son çeyrekte, nasıl olup da büyümenin ivme kazandığı, yaygın biçimde sorgulanıyor.

TÜİK'e göre, ekonominin genelde yüzde 2,9 büyüdüğü 2016'da istihdamda artış hızı - yüzde 2,2 görünüyor. Burada bir uyumdan belki söz edilebilir. Ama istihdamın sektörel dağılımı ile sektörel büyüme oranları önemli bir uyumsuzluk içeriyor. Sanayi sektörü, yıllık bazda yüzde 4,5 büyüme göstermiş gözükürken, sanayi istihdamı yüzde 0,7 gerilemiştir. Daha doğrusu, sanayi sektöründe üçüncü çeyrek haricinde katma değer her dönem artmış iken, sanayi istihdamının yıl boyunca düştüğü görülmektedir. Buna karşılık, “Hizmetler” sektöründe üretimin yüzde 0,8 gerilemişken, işgücü-istihdam verileri, istihdamın yüzde 5,2 arttığını göstermektedir. Hizmet sektörü küçüldüğü halde nasıl istihdam yaratmıştır? Bu sorunun cevabı merak edilmektedir.

Grafik 11. Sanayide Büyüme ve İstihdam Uyumsuzluğu (%)

Bu durumda, TÜİK verileri, sanayide istihdamsız büyüme, hizmetler sektöründe ise küçülmeye rağmen istihdam artışı gibi bir garabeti sergilemektedir.

Tablo 6. Büyüme-İstihdam Tutarsızlığı (%)

	Toplam Büyüme (%)	Toplam İstihdam Değ. (%)	Sanayide Büy. (%)	San. İstih Değ (%)	Hizmetler Büy. (%)	Hizmetler İstih. (%)
2016-1.Ç	4,5	3,2	8,1	-1,4	2	4,9
2016-II.Ç	5,3	2,6	5	-0,3	0,5	5,6
2016-III.Ç	-1,3	1,3	-0,8	-0,5	-7,4	4,5
2016-IV.Ç	3,5	1,4	5	-0,7	1,8	3,6
2016 Yıllık	2,9	2,2	4,5	-0,7	-0,8	5,2

"Sanayinin Sorunları ve Analizleri" raporlarının tüm sayılarına aşağıdaki adresten ulaşabilirsiniz.

<http://www.mmo.org.tr/bulten>

TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni
Nisan 2017
Sayı 226 Ekidir
MMO Adına Sahibi
Ali Ekber ÇAKAR
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Yunus YENER

Basımevi
Ankamat Matbaacılık San.
Limited Şirketi
Güleryüz Sanayi Sitesi
30. Cad. 538. Sokak
No: 60 İvedik / ANKARA
Tel: (0312) 394 54 94-95

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mmo@mno.org.tr
basin@mno.org.tr